

Lyby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

HENRIK NILSSON & YLVA NORDSTRÖM 2017-10-29

Max Laserna
Byggnadsantikvarie

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Lyby kyrka

Hörby församling, Frosta kontrakt, Lunds stift, Hörby socken,
Lyby 56:1, Hörby kommun, Skåne län, Skåne.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Lyby kyrka är belägen cirka två kilometer väster om Hörby. En mindre allékantad väg norrut, knappa två kilometer lång, sammanbinder Lyby med Osbyholm. Mellan de båda byarna finns Askebackens naturreservat som består av ett småskaligt och varierat landskap med ädellövskog, ängar, hagmark, rikkärr, en nyanlagd våtmark och stengärdesgårdar. Delar av området har varit stubbskottsäng, vilket tidigare var ett vanligt markslag i mellersta Skåne.

Lyby ingår i ett område vars kulturlandskap uppvisar kontinuerlig utveckling från historisk tid till nutid, och som av Länsstyrelsen i Skåne utpekats som särskild värdefull kulturmiljö. Första skriftliga belägget för ortnamnet Lyby är från 1353, men sannolikt fanns här redan under 1000-talet en kyrkobyggnad av trä. Förledet Ly- härstammar möjligen från liuth med betydelsen folk eller allmoge, och skulle då avse en samlingsplats. Kyrkoherden Thornander nämner 1747 att såväl en tingsplats som galgbacke ska ha legat i kyrkans närområde.

Flygbild över Lyby tagen från sydväst. Foto: Pär-Martin Hedberg, 2015.

Innan laga skifte som genomfördes 1858 bestod kyrkbyn av ca 20 gårdar, varav ett antal var frälsegårdar under Osbyholm. Byns utmarker var då gemensamma med byarna Sextorp, Åkarp och Brunstorp. I och med skiftet slogs ett flertal av frälsegårdarna samman för att bilda två större gårdsenheter.

Idag består bebyggelsen i Lyby av ett fåtal gårdar och omkring 25 gatehus placerade utmed de fem vägar som strålar samman i byn. Bebyggelsen är i huvudsak samlad norr om kyrkan. I söder sträcker flack odlingsmark ut sig vilket ger kyrkan ett exponerat läge i landskapet.

Kyrkobyggnaden

Lyby kyrka uppfördes som en romansk stenkyrka vid slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet. Enligt traditionen ska den ha helgats åt Sankta Anna, varför den än idag även kallas Sankta Annas kyrka. Den ursprungliga planformen bestod av långhus samt lägre och smalare kor med halvrund absid i öster. Kyrkan hade under romansk tid platt innertak av trä, men senare under medeltiden, sannolikt på 1400-talet, valvslogs långhus, kor samt absid och ett vapenhus adderades i söder.

Nuvarande altaruppsats och predikstol tillkom 1624 och är sannolikt tillverkade av den tyske bildhuggaren Statius Otto som var aktiv i Skåne vid denna tid. I ett syneprotokoll från 1682 omnämns kyrkobyggnaden med västtorn. När detta torn tillkom är inte känt, men det är inte omöjligt att det skett redan under medeltiden. Tornet var vid detta tillfälle täckt med tegel och vapenhusets västra takfall med halm, medan kyrkans övriga takfall var blytäckta.

Enligt kyrkoherde Thornanders beskrivning från 1747 fanns då en mindre läktare i kyrkorummets på långhusets norra sida, avsedd för assessorn Anders Nordenadler på Söderto säteri. Drygt hundra år senare, 1848, beskrivs kyrkan av domkyrkoarkitekten Carl Georg Brunius. Hörn och socklar sägs då vara tillverkade av huggen sandsten och byggnadskroppen bestod av tvåkvadratisk skepp, enkvadratisk kor med absid samt fyrkantigt västtorn och vapenhus i söder. Tornet, vapenhuset och takvalven hade ”spetsbågestil”, medan sydportalen, spåren från en igensatt norrportal samt triumfbågen hade ”rundbetäckning”. I kyrkorummets nordöstra hörn fanns ett helgonaltare och spår efter ett borttaget sådant fanns i den sydöstra delen. Kyrkobyggnaden tycks därmed, möjligen frånsett tornet, vid denna tid varit relativt oförändrad sedan 1400-talet.

Befolkningsökningen i Sverige under sent 1700-tal och 1800-tal ledde på många håll till att medeltida kyrkor byggdes ut eller revs till förmån för nybyggen. Så också i Lyby, där flera stora om- och utbyggnader genomfördes under 1800-talets andra hälft. 1854 revs det medeltida koret med absid och ersattes av ett större kor med tresidig absid och två korsarmar. Kyrkans karaktär förändrades drastiskt både till sin exteriör och interiör, från medeltida till 1800-talets klassicistiska ideal. Arkitekten för ombyggnaden är okänd. 1860 ansågs västtornet vara i så dåligt skick att det revs, och kyrkklockorna flyttades ut till en ny fristående klockstapel av trä. 1879 förlängdes kyrkan med en

Lyby kyrka fotograferad någon gång mellan 1904–1906. Bild från ATA.

travé åt väster samt ett nytt västtorn med högrest spira dit klockorna återfördes varpå klockstapeln revs. Ritningarna är signerade P.J. Sörensen. Troligen rör det sig trots en felaktig initial om byggmästaren Peder Christian Sörensen (1824–1887) som vid denna tid ritade flera kyrkobyggnader i trakten, bland annat i Västra Strö och Bosarp.

Nästa större förändring skedde vid en invändig restaurering 1903–04 under ledning av arkitekt Henrik Sjöström. Sjöström, som hade varit lärling till den välkände domkyrkoarkitekten Helgo Zettervall, genomförde ett stort antal kyrkorestaureringar i Skåne och var även tillförordnad domkyrkoarkitekt i Lund 1881–1902. De tidigare slutna bänkkvarteren byttes ut mot ekådrad och öppen bänkinredning, viktoriaplattor ersatte det tidigare tegelgolvet och ny färgsättning med kvadermålade väggar tillkom.

1911 fick kyrkan ny orgel, byggd av Eskil Lundén i Göteborg. Fasaden till den tidigare orgeln, som tillkommit 1856, återanvändes.

Elektricitet för belysning, uppvärmning och klockringning installerades i samband med en restaurering 1954. Då utfördes även invändiga målningsarbeten och bänkinredningen kompletterades.

Under 1970-talets första hälft inreddes utrymmet under orgelläktaren för sakristia, väntrum och WC efter ritningar av arkitekt Torsten Leon-Nilson. En kororgel tillkom men togs bort redan 1982. 1977 renoverades fasaderna med grov KC-puts och avfärgades med kalkfärg. 1983 byttes kyrkans svartplåt i skivtäckning ut mot modern fabriksmålade svart bandplåt. Taktäckningen var i behov av renovering efter knappt 10 år.

I samband med schaktningsarbeten 1986 påträffades grundläggningen från det medeltida vapenhuset som revs vid 1800-talets ombyggnader. Vapenhusets grundmurar un-

der mark var av gråsten som lagts i sand, medan golvet var av tegel som lagts i gul lera och sand. På 1980-talet byggdes ett församlingshem nordväst om kyrkan på motstående sidan landsvägen. I slutet av 1990-talet genomgick kyrkan en utvändig renovering som innefattade fönsterrenovering, kalkning av fasaderna med hydraulisk kalk samt reparation av torntaket. Under samma period isolerades valven med mineralull.

Exteriör

Lyby kyrka utgörs av långhus, fullbrett kor med tresidig absid i öster, korsarmar i söder och norr i höjd med koret samt kvadratisk torn i väster. I mötet mellan tornets sydsida och långhusets västra gavel finns ett tresidigt trapptorn. Långhusets och korsarmarna täcks av ett korstak i form av två korsande sadeltak medan absiden täcks av tre takfall. Tornet har en högrest spira med fyra gavelrösten. Samtliga takfall är avtäckta med svart bandplåt.

Ytterväggarna är uppförda i sandsten, frånsett tornet som är murat i granit och tegel. De vitkalkade fasaderna är putsade med grov spritputs medan omfattningar, ornamentik och gavelfält till största del är slätputsade. Över långhusets västra travé samt trapptornet löper en enkelt profilerad taklist. Resterande del av långhuset, som är medeltida, saknar tydlig taklist medan korsarmarna har en taklist som kragar ut i två raka språng. Gavelfälten på de båda korsarmarna, varav det södra är spritputsat, pryds av rundbågiga blinderingar i högre relief, s-formade ankarlutur samt korsformade och vertikala gluggar. Den södra korsarmen har även årtalet 1856 skrivet i svartmålat smide. Norra korsarmen har två i fasaden inmurade stenar, i väster en gravsten från 1834 och i öster en rund sandsten med hjulkors i relief som sannolikt är medeltida.

Långhusets båda långsidor är försedda med fyra fönster vardera och korsarmarna har ett fönster i varje fasad utom i norr där det istället sitter en dörr. Absiden har ett fönster i sydost och ett i nordost. De tvåsprångiga och slätputsade fönsteromfattningarna i långhus och korsarmar är rundbågiga med murad mittpost som skapar två separata rundbågiga fönsteröppningar. Fönsterbågarna med diagonalställda spröjs är tillverkade i trä och

En sannolikt medeltida sandstensrelief finns inmurad i norra korsarmen.

vitmålade. Korets fönster har liknande utformning men saknar mittpost. Solbänkarna täcks av fönsterbleck i svartmålad plåt förutom i den västra travéen där de är utförda i granit.

Huvudentrén är placerad i tornets västfasad. Ytterligare entréer finns i norra korsarmens gavel samt rakt i öster i absiden. Huvudentréns omfattning utgörs av en rundbågig perspektivportal vars engagerade kolonner vilar på block av krysshamrad granit. Porten utgörs av en rakt avslutad pardörr med stående panel och dekorativa gångjärn i svartmålat smide. Porten kröns av ett lunettformat svartmålat fält med den förgyllda texten ”TORNET UPPBYGDT ÅR 1879 UNDER OSKAR DEN II:s REG”. Korsarmen har en rakt avslutad pardörr med tre dekorativa fyllningar i vardera dörrblad. Den rundbågiga omfattningen och överljuset med murad mittpost lånar sin utformning från fönstren. Prästingången i öster utgörs av en enkel dörr av liggande panel beslagen med kammarlås och sparkplåt i koppar. Omfattning och överljus hämtar sin utformning från absidens fönster, det vill säga utan mittpost.

Tornet med kvadratisk planform är delvis införlivat i långhuset. Fasaderna indelas vertikalt av profilerade slätputsade gördellister och hörnen har slätputsade pilastrar som i väster vilar på strävpelare avtäckta med krysshamrad granit. I bottenplan sitter den centralt placerade perspektivportalen och ovanför den två fyrklöverformade gluggar i diagonalställda kvadratiske omfattningar. Åt norr finns ett rundbågigt fönster utan mittpost. I varje väderstreck finns på första våningen centrerade runda gluggar i djupa nischer och på andra våningen rundbågiga ljudluckor med murade mittposter. Andra våningen avslutas med en rundbågefris och ovan detta kröns fasaderna av gavelrösten med rundbågefriser, runda blinderingar och vardera en centralt placerad smal rundbågig lucka. Samtliga luckor är av svartmålad stående panel, pärlspont i de äldre och slätspont i de som bytts ut.

Interiör

Kyrkan nås via västportalen som leder in till det kvadratiske vapenhuset i tornets bottenvåning. Golvet är belagt med brunröd och ljust varmgrå klinker. Väggarna är putsade och målade i ljust gulbeige kulör med profilerad taklist i bård i blått, gult och rött. I det plana, putsade och vitmålade taket hänger en pendlad prismaformad lykta av mässing och råglas. Kyrkportens insida har liksom dörren till torntrappan och pardörren till kyrkorummet tre fyllningar i varje dörrblad. De två förstnämnda är målade i mörkbrun kulör medan den sistnämnda är ekådrad.

Kyrkorummet har långhus i fyra travéer, fullbrett kor som även utgör korsmitt, två kvadratiske korsarmar samt en tresidig absid i öster. Valven i korsarmarna och korsmitten spänner över ungefär dubbelt så stor yta som de i långhuset. Byggnadsdelarna har tillkommit vid olika tidpunkter men sammanbinds av en enhetlig utformning som i stor utsträckning härrör från Henrik Sjöströms restaurering 1903. Golvet är belagt med diagonalställt vitt och brunrött klinker. På ömse sidor om långhusets och korsarmarnas mittgångar står den nygotiska bänkinredningen på upphöjda trägol. Samtliga byggnadsdelar är slagna med ribbade kryssvalv. Långhusets fyra travéer,

Kyrkorummet mot koret i öster.

varav de tre östra är medeltida, har spetsbågiga sköld- och gördelbågar medan korsarmarnas och korsmittens är rundbågiga. Väggar, valvribbor samt sköld- och gördelbågar är putsade och kvadermålade i en varmgrå kulör med röda fogar. Valvkapporna är målade i en varm ljusgul ton med bårder i rött och blågrått.

Predikstolen och dopfunten är placerade i korsmitten, söder respektive norr om altarringen som skjuter ut från absiden, där kvadermålningen istället går i ljusgult medan ribbvalvets kappor är målade i gråblått med samma bårder som i övriga kyrkorummet. Sköldbågarna över absidens fönster är parabelformade. En polykromt bemålad skärmvägg av ramverk med fyllningar är sammanbyggd med altaruppsatsen och skapar ett utrymme bakom uppsatsen som tidigare använts som sakristia. Innanför den upphöjda altarringen ligger en handbroderad matta från 1936.

Orgelläktaren som upptar långhusets två västra travéer bärs upp av kvadratiska pelare och infästningar i yttermuren. I den västra travéen är läktaren underbyggd med väggar av stående fasspontpanel i ljusblått som skapar utrymme för sakristia, väntrum och WC. Här står läktarpelarna dikt an mot väggen och har gavlar från de borttagna bänkraderna monterade på sig, inmålade i samma gråblå kulör. Läktarbarriären har ett enkelt utförande uppbyggd av ramverk målat i ljusgrått med fyllningar som markeras av förgylld pärlstav. Över mittgången pryds barriären av texten "LOFSJUNGEN HERREN".

På vinden finns spår av igenmurade romanska fönsteröppningar högt placerade på långhusets väggar. Takstolarna är huvudsakligen i furu från ombyggnaden 1853, men det finns även återanvända delar av ek.

Inredning och inventarier

Altaret är tillverkat 1903 av furu. Baksidan utgörs av ett skåp med två luckor.

Altaruppsatsen i renässansstil snidades i ek 1624 och har tillskrivits den tyske bildhuggaren Statius Otto. Uppsatsen har sex centrala fält ordnade med två i bredd och tre i höjd. De nedersta utgörs av text och de övre illustrerar passionsberättelsen. Fälten flankeras av tre apostlar med attribut. Skulpturerna avslutas neråt med blommor i relief. Ett kraftigt listverk bär upp krönpartiet med den uppståndne Kristus i relief och Christian IV:s monogram. På sidorna finns skurna snäckformade vingar med blomstermotiv och små figurer. Den polykroma färgsättningen har grå botten ljusblå botten med detaljer ibland annat ljusblått, mörkblått, rött, grönt, och förgyllning. Altaruppsatsen renoverades 1902 under ledning av arkitekt Henrik Sjöström, efter att ha förvarats på kyrkvinden mellan åren 1870 till 1901.

En *skärmvägg* som tillkom vid restaureringen 1903–04 är sammanbyggd med altaruppsatsen och avskärmar utrymmet bakom altaruppsatsen som tidigare använts som sakristia. Snickeriet har en nedre och en övre rad med fyllningar, däremellan en gördellist och överst en krönlist som båda är smyckade med enkla sniderier. De nedre fyllningarna är kvadratiska med hörnklossar. De övre har rundbågemotiv i relief. Såväl gördellisten som krönlisten har smyckats med enklare träsniderier. Väggen har accenter i rött och grönt mot grå botten.

Även den segmentbågeformade *altarringen* tillverkades 1903–04 och utgörs av en balustrad med svarvade gråmålade dockor. Knäfallet och överliggaren är stoppade och klädda med vinrött sammetstyg.

Dopfunten av sandsten är medeltida och har tillskrivits Torrlösagruppen.

Den nygotiska altaruppsatsen med altartavla av Christian Andreas Schleisner.

Den runda cuppan med uttömningshål pryds av palmettbård och flätat repmönster och är målad med tunn grå oljefärg. Den svagt koniska foten har rektangulär planform och överst en vulst.

Predikstolen i polykromt bemålad ek anses liksom altartavlan vara ett verk av Statius Otto utfört 1624. Korgen har oregelbunden femsidig form och vilar på ett sexsidigt fundament med fyllningar och kraftig sockel. På korgens fem sidor framställs syndafallet, Jesu födelse, korsfästelsen, uppståndelsen och himlafärden i relief, flankerat av de fyra evangelisterna med attribut. Trappans barriär har två rombformade fyllningar. Predikstolens färgsättning går igen från altarpuppans. Predikstolen renoverades 1902 under ledning av arkitekt Henrik Sjöström, efter att ha förvarats på kyrkvinden mellan åren 1870 till 1901. Skulptören Per Månsson rekonstruerade då bland annat de två södra skulpturerna.

Den medeltida dopfunten utgör kyrkans äldsta inventarium.

Den öppna *bänkinredningen* i nygotisk stil tillkom vid restaureringen 1903 och är tillverkad i ekådermålad furu. Ryggstyckena utgörs av ramverk med nio speglar medan gavlarna är dekorerade med bland annat skurna rosetter och voluter. Dekorationerna är delvis bemålade i rött och grönt.

Orgeln tillverkades 1912 av Eskil Lundén i Göteborg och har tolv stämmor fördelade på två manualer och pedal. Ur Lunds stifts orgelinventering: ”Stort kulturhistoriskt- och musikaliskt värde. Kvalitetsorgel i originalskick av en viktig svensk orgelbyggare. En unik rörpneumatisk traktur kopierad av Sauer. Veterligen finns ingen ytterligare sådan bevarad av Lundén.” *Orgelfasaden* i klassicistisk stil som ursprungligen hörde till en orgel tillverkad 1856 är ljus gråmålad med förgyllda detaljer och har synliga pipor. Det förhöjda mittpartiet kröns av förgyllda voluter och en harpa och flankeras av pipor ordnade som halvkolonner. Fasaden flyttades till sin nuvarande plats på läktaren i samband med förlängningen av långhuset 1879.

I tornet hänger två kyrkklockor, båda gjutna av Mag. Kielström i Malmö. *Storklockan* är från 1788 medan *lillklockan* tillverkades 1773 och göts om 1801 av Lars Olsson i Malmö.

Kyrkogård

Lyby kyrkogård har utvidgats i olika etapper. Ursprungligen var den betydligt mindre och omgav endast kyrkan i dess direkta närhet. Före skiftesreformerna fanns gårdsanläggningar på den mark som senare införlivats i kyrkogården. Exakt när de olika utvidgningarna ägt rum är oklart. Den tidigaste skedde troligen under 1800-talets andra hälft och då åt norr. Nästa utvidgning gjordes åt väster, möjligen vid mitten av 1900-talet, och 1968 tillkom den senaste delen i söder. 2011 anlades minneslund och askgravplats.

Kyrkogårdens karaktär har ändrats under århundradena och följt olika stilideal. Det kan antas att den ursprungliga kyrkogården liksom andra medeltida kyrkogårdar var enkelt utformad, gräsklädd och trädlös, med gravplatser i form av låga gravkullar utan särskild markering än möjligen ett enkelt träkors. I särskilda fall kunde liggande hällar förekomma. Kyrkogårdar som vi känner dem idag, med gångsystem, gravkvarter och gravmonument är ett fenomen som fick sitt genomslag först under tidigt 1800-tal.

1672 omgärdades kyrkogården enligt Frosta härads tingsbok av en bogårdsmur som sannolikt är samma mur som idag finns öster om kyrkan, då någon utvidgning aldrig skett åt detta håll. I början av 1900-talet var kyrkogården relativt fri från växtlighet i norr, med ett fåtal högresta gravstenar. På 1930-talet var södra sidan bevuxen med olika typer av rygghäckar och buskar. Ett par decennier senare fanns en tydlig kvartersstruktur med grusade gångar och en tät trädkrans löpte innanför bogårdsmuren. I början av 1990-talet togs ett flertal grusgångar bort och ersattes med gräs.

Lyby kyrkogård karaktäriseras av grusade gravar med lågt klippta häckar och formklippta städsegröna buskar. I bakgrunden syns släkten Von Seths familjegrav.

Idag omgärdas kyrkogården av låga kallmurar i öst och väst samt en lägre stödmur i norr. Det finns fem entréer, två i norr och tre i väster. Runt kyrkogården finns en ofullständig trädkrans bestående av bland annat lind, lärk och kastanjeträd. Gångarna är grusade medan gravplatserna är gräsbevuxna utan inramning eller grusade med inramningar av sten eller lågklippta häckar. I enstaka fall förekommer gjutjärnsstaket. Vid den östra norrentrén finns en gravsten från 1700-talet bevarad och längs den östra muren ligger äldre återlämnade gravstenar. Norr om kyrkan finns ett flertal äldre gravar, bland annat två järnskors av vilket det ena är kyrkogårdens äldsta bevarade grav från 1851. Här återfinns också en monumental familjegrav för släkten Von Seth som har lång historisk anknytning till orten. Väster och söder om kyrkan dominerar gravstenar hållna i lägre skala, typiska för tiden från 1930-talet och framåt.

Byggnader på kyrkogården

På kyrkogården finns inga andra byggnader än kyrkan. I anslutning till parkeringen i väster finns två arbetsbodas som uppfördes på 1950-talet i vitputsat rött tegel och med sadeltak. Den mindre bodens tak har täckning av eternitplattor medan den större, som 1995 fick en utbyggnad av betongelement, täcks av svart betongtegel. På andra sidan landsvägen i nordväst ligger församlingshemmet, en vitputsad enplansbyggnad med tegeltäckt sadeltak, som uppfördes på 1980-talet.

Kulturhistorisk karaktärisering för Lyby kyrkoanläggning

Lyby kyrka är belägen cirka två kilometer väster om Hörby. Byn består sedan 1800-talets skiftesreformer av ett fåtal gårdar och ett 25-tal gatehus placerade utmed de fem vägar som sammanstrålar i byn. Norr om kyrkbyn ligger Askebackens naturreservat som består av ett småskaligt och varierat landskap med ädellövskog, ängar, hagmark, rikkärr, en nyanlagd våtmark och stengärdesgårdar. Delar av området har varit stubbskottsäng, vilket tidigare var ett vanligt markslag i mellersta Skåne. Lyby ingår i ett område vars kulturlandskap uppvisar kontinuerlig utveckling från historisk tid till nutid, och som av Länsstyrelsen i Skåne utpekats som särskild värdefull kulturmiljö.

Troligen fanns här redan under 1000-talet en kyrkobyggnad av trä, som runt sekelskiftet 1200 ersattes av en stenkyrka med långhus, kor och halvrund absid. Ett västtorn tillkom senare, sannolikt redan under medeltiden. Fram till 1800-talets mitt var kyrkan relativt oförändrad, men kom under seklets andra hälft att byggas om och till flera gånger. Bland annat revs det romanska koret med absid och ersattes av ett större fullbrett kor samt korsarmar i norr och söder. I väster revs tornet varpå långhuset förlängdes med en travé och ett nytt torn adderades. Byggnadsutvecklingen är typisk för medeltida landsortskyrkor och speglar den stora befolkningsökning som skedde i Sverige under sent 1700-tal och 1800-tal.

Kyrkan har sedan dess haft samma byggnadsvolym och är till sitt yttre i allt väsentligt en representant för det sena 1800-talets kyrkoarkitektur, med i förhållande till den romanska helgedomen väl tilltagna volymer, höga rundbågiga fönster och vitputsade fasader. Av byggnadens 800-åriga historia finns exteriört få spår. Långhusets tre östligaste travéer, som är ursprungliga, urskiljer sig endast gentemot 1800-talets byggnadskroppar genom att det här saknas tydlig taklist. En kulturhistoriskt värdefull byggnadsdetalj som tydligare signalerar kyrkans ålder är den sandsten med hjulkors i relief som är inmurad i norra korsarmens östra fasad. Stenen har möjligen suttit i det romanska koret och fått sin nuvarande placering när detta revs och korsarmarna uppfördes.

Interiört urskiljer kyrkans äldsta delar med större tydlighet, där de medeltida kryssvalven och dess anfang har en enklare utformning än 1800-talets diton. Ovan valven på vinden finns dessutom de övre delarna av kyrkans romanska fönsteröppningar bevarade. Dessa detaljer, liksom de medeltida murverken, har högt bevarandevärde och är intressanta i byggnadsteknikhistoriskt perspektiv. I övrigt präglas kyrkorummet främst av Henrik Sjöströms restaurering från 1903–04, med tidstypiska och välbevarade komponenter som nygotisk bänkinredning, kvadermålade väggar och golvbeläggning av viktoriaiplattor.

Den medeltida dopfunten som tillskrivits Torrlösagruppen är kyrkans äldsta inventarium och därmed en viktig symbol för tradition och kontinuitet i socknen. Bland den fasta inredningen utmärker sig altaruppsatsen och predikstolen som anses vara verk

av den namnkunnige bildhuggaren Statius Otto. Båda är renässansarbeten från tidigt 1600-tal som visar prov på hantverk av yppersta kvalitet och besitter höga konstnärliga värden. Läktaren och orgelfasaden i nyklassicistisk stil ansluter sig såväl tidsmässigt som stilhistoriskt till kyrkans exteriör. Orgeln som tillverkades 1912 av den betydande svenske orgelbyggaren Eskil Lundén är ett kvalitetsbygge med en unik rörpneumatisk traktur i originalskick. De kulturhistoriskt och musikaliskt höga värden orgeln besitter förstärks av att det veterligen inte finns någon ytterligare sådan orgel av Lundén bevarad.

Lyby kyrkogård karakteriseras av en tydlig rutnätsstruktur, med ömsom grusade ömsom gräsbevuxna kvarter. Norr och söder om kyrkan blandas högresta gravstenar från tiden kring sekelskiftet 1900 med lägre hållna stenar typiska för tiden kring 1930-talet och framåt. Väster om kyrkan dominerar den sistnämnda varianten. Bland de äldre gravvårdarna utmärker sig ett par kors i järn, varav det ena från 1851 står vid kyrkogårdens äldsta grav. Gravplatserna inringas av lågt klippta häckar, stensatta kanter eller i något enstaka fall av äldre gjutjärnsstaket. Runt större delen av kyrkogården löper en bogårdsmur som i öster sannolikt är relativt intakt sedan åtminstone 1600-talet.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkoanläggningen

- Kyrkans medeltida murverk i delar av långhuset samt valven från 1400-talet har höga byggnadshistoriska värden och bör behandlas med stor varsamhet.
- Kyrkorummet, främst präglad av Henrik Sjöströms restaurering 1903-04, har ett estetiskt sammanhållet uttryck som förhöjer upplevelsevärdet. Detta bör beaktas av vid alla eventuella förändringar.
- Kyrkan har flera inventarier med mycket höga kulturhistoriska värden, bland annat den medeltida dopfunten som tillskrivits Torrlösagruppen samt träsniderierna från 1600-talet av Statius Otto.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen.

Kyrkan och kyrkogården ingår i fornlämningsområde Lyby 32:1. Lämnningen avser bytomt för Lyby enligt 1815 års karta och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA): diverse handlingar och fotografier.

Underhållsplan för Lyby kyrka i Hörby församling (2005-11-30), AIX Arkitekter, Stockholm

Dahlberg, M (red.). *Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria*, Riksantikvarieämbetet 2008

Dahlberg, M (red.). *Skåne: Landskapets kyrkor*, Riksantikvarieämbetet, opublicerad 2012

Ranby, Caroline. *Skånes kyrkor – en kulturhistorisk resa genom 1000 år*. Riga; Historiska media 2014.

Wahlberg, Mats (red.), *Svenskt ortnamnslexikon*, Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI), 2003.

Riksantikvarieämbetet. Fornsök: <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, hämtad 2017-10-12.

Lantmäteriet. Historiska kartor: <https://etjanster.lantmateriet.se/historiska-kartor/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6188217&xMin=413236&yMax=6189217&xMax=414236>, hämtad 2017-10-12.

Länsstyrelsen i Skåne. Samhällsplanering och kulturmiljö. Kulturmiljöprogram: *Nunnäs - Fulltofta - Osbyholm - Lyby*, http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/horby/Pages/Nunnas_-_Fulltofta_-_Osbyholm_-_Lyby.aspx, hämtad 2017-10-13.

Svenska kyrkan Hörby. Hörby församlings kyrkor. Lyby kyrka: <https://www.svenska-kyrkan.se/hoerby/lyby-kyrka>, hämtad 2017-10-13.

Platsbesök 2017-09-19.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2017-09-19

Fältinventering: Max Laserna och Ylva Nordström

Foto (där inte annat anges): Max Laserna

Layout: Henrik Nilsson

Kvalitetsgranskning: Max Laserna, byggnadsantikvarie

Färdigställd: 2017-10-30